

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ІНТЕРАКТИВНА ГРА ЯК УМОВА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ

INTERACTIVE GAME AS THE CONDITIONS OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPLY FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNITY CULTURE OF YOUNG SCHOOLS IN GENERAL STAFF INTERNET SCHOOLS

У статті проаналізовано теоретичні та практичні аспекти проблеми розвитку комунікативної культури дітей молодшого шкільного віку. Визначено особливості комунікативного розвитку молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Інтерактивна гра презентується як ефективна технологія розвитку комунікативної культури дітей і умова соціально-педагогічного супроводу комунікативного розвитку особистості на ранніх етапах її соціалізації.

Ключові слова: комунікативна культура, умови соціально-педагогічного супроводу, молодші школярі, загальноосвітні школи-інтернати, інтерактивна гра.

В статье проанализированы теоретические и практические аспекты проблемы развития коммуникативной культуры детей младшего школьного возраста. Определены особенности коммуникативного развития младших школьников общеобразовательных школ-интернатов. Интерактивная игра презентуется как эффективная технология развития коммуникативной куль-

туры детей и условие социально-педагогического сопровождения коммуникативного развития личности на ранних этапах ее социализации.

Ключевые слова: коммуникативная культура, условия социально-педагогического сопровождения, младшие школьники, общеобразовательные школы-интернаты, интерактивная игра.

The article analyzes theoretical and practical aspects of the problem of development of communicative culture of children of elementary school age. The features of communicative development of junior schoolchildren of general-education boarding schools are determined. The interactive game is presented as an effective technology for the development of the communicative culture of children and the condition of socio-pedagogical support for the communicative development of personality in the early stages of its socialization.

Key words: communicative culture, conditions of social-pedagogical support, junior schoolchildren, general educational boarding schools, interactive game.

УДК 37.018.32: 316

Біличенко Г.В.,
здобувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Розвиток комунікативної культури як складника соціальної зрілості особистості є важливою проблемою теорії і практики соціально-педагогічної діяльності. Особливо актуальна ця проблема для вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів, оскільки більшість із них – це діти-сироти та діти з проблемних і матеріально незабезпечених сімей, характерними рисами яких є синдром депривації, ригідність, явище «групової залежності», підвищена уразливість і агресивність, відсутність навичок внеситуативної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У наукових дослідженнях обговорюються особливості, які характеризують своєрідність особистісного розвитку учнів шкіл-інтернатів: спотворення картини світу, підвищена ситуативність поведінки (Л. Канішевська, Б. Кобзарь, І. Кулик, А. Наточій та ін.); вразливість емоційно-вольової сфери, зниження самоорганізації і цілеспрямованості, невпевненість у собі (І. Дубровіна, В. Мухіна, А. Прихожан, Н. Толстих та ін.); вплив лімітованого простору предметного світу та відсутності індивідуального простору, надмірно заорганізо-

вана життєдіяльність вихованців шкіл-інтернатів, невідповідності вимог до дитини в процесі її відносин із соціумом (І. Бех, В. Мухіна, А. Прихожан, Н. Толстих та ін.).

Дослідженню змісту, форм і методів виховання соціально-комунікативних якостей особистості, формування умінь і навичок соціально адаптованої поведінки, проблеми соціального розвитку школярів різних вікових груп, у тому числі й молодших школярів, присвячено роботи Н. Головіної, І. Зверевої, А. Капської, О. Караман, Л. Міщик, А. Мудрик, І. Пиченко, А. Рижанової, О. Рудницької, С. Савченко, С. Харченко, С. Хлєбик та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість теоретичних і емпіричних досліджень проблеми соціально-комунікативного розвитку особистості та особливостей соціально-педагогічної роботи в закладах інтернатного типу спостерігаємо певну низку суперечностей між: визначальною роллю комунікативного розвитку в становленні особистості та недостатністю функціонування цілеспрямованої соціально-педагогічної системи формування відповідних умінь; потен-

ційними можливостями соціально-педагогічної роботи в закладах інтернатного типу та низьким рівнем результативності цієї роботи щодо соціального та комунікативного розвитку вихованців; значною кількістю досліджень соціально-педагогічної супроводу як феномена гуманістичної педагогіки та відсутністю досліджень можливостей використання інтерактивних методів розвитку комунікативної культури молодших школярів загальноосвітніх шкіл інтернатів.

Тому наш науковий пошук розгортається в контексті вивчення сучасних підходів до визначення умов соціально-педагогічного супроводу розвитку комунікативної культури молодших школярів у загальноосвітніх школах-інтернатах.

Мета статті – на основі аналізу теоретичних аспектів проблеми обґрунтувати можливості інтерактивної гри як умови соціально-педагогічного супроводу розвитку комунікативної культури молодших школярів загальноосвітньої школи-інтернату.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що діти, які ростуть в умовах інтернатного закладу, зазнають труднощів у придбанні навичок продуктивного спілкування, що визначається рівнем розвитку комунікативної культури та її компонентів (емоційного, когнітивного, мовленнєвого та поведінкового) і є для особистості джерелом адекватності, успішності, індивідуальної своєрідності міжособистісної взаємодії [3].

Учені (Н. Анікєєв, Я. Коломінський, С. Курінна, М. Лісіна, Є. Панько та ін.) визначають дві групи факторів, які впливають на рівень розвитку й особливості проявів комунікативної культури молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів. До першої групи факторів належать: здатність молодших школярів аналізувати та синтезувати враження від зовнішнього світу; здатність підтримувати діалог, висловлювати свою думку, слухати, чути та порівнювати різні точки зору; розвиток внеситуативно-особистісної форми спілкування. Друга група факторів ускладнює процес розвитку комунікативної культури учнів шкіл-інтернатів: вимушена адаптація до великої кількості однолітків, емоційна спрощеність спілкування, наявність усіх різновидів ускладненого спілкування (дефіцитного, дефектного, деструктивного) [4].

У процесі експериментальної роботи були обґрунтовані й апробовані умови соціально-педагогічного супроводу, що сприяють оптимізації взаємовпливу факторів та забезпечують ефективність розвитку комунікативної культури молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Доведено ефективність використання гри на всіх етапах дослідно-експериментальної роботи в контексті реалізації парадигми соціально-педагогічного супроводу особливу значущість отримують розвивальні можливості інтерактивної гри, що

забезпечує педагогічну взаємодію з високим рівнем інтенсивності спілкування її учасників, обміну діяльністю і досвідом [2; 5; 6].

Інтерактивна гра розглядається нами як діяльність її суб'єктів в умовах соціально-педагогічного контролю, у процесі якої надається унікальна можливість пізнання себе та інших через пошук засобів міжсуб'єктної взаємодії. Інтерактивна гра цілком природно накладається на процес комунікативного розвитку дитини і саме тому може бути ефективною технологією соціально-педагогічного впливу на розвиток комунікативної культури дитини молодшого шкільного віку за певних умов, які потребують експериментальної перевірки [2; 6].

Вважаємо, що природа інтерактивної гри співвідноситься з показниками параметрів комунікативної культури, природно накладається на процес соціально-комунікативного розвитку дитини і саме тому може бути ефективною технологією соціально-педагогічного супроводу розвитку комунікативної культури молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів за таких умов:

- домінування супроводжувального стилю педагогічної взаємодії з дитиною;
- організація соціально-ігрового середовища та досвіду спільної життєдіяльності в ньому;
- забезпечення часу та місця для проведення інтерактивної гри;
- використання спеціальних прийомів стимулювання, виникнення та розгортання інтерактивної гри.

Інтерактивна гра є тим полем, де природним чином виявляють себе та розвиваються якості, що визначають своєрідність комунікативної позиції дитини у відповідності до параметрів феномена комунікативної культури.

Завдяки універсальності та багатогранності інтерактивної гри як засобу соціально-комунікативного розвитку є можливим:

- отримати нові враження та набути соціального досвіду;
- допомогти дитині усвідомити єднання з іншими;
- дати дітям надію, показати, що таке повага;
- навчити приймати рішення – самостійно або у групі;
- навчити дітей співчувати;
- поєднати вчорашні та сьогоднішні цінності;
- пов'язувати почуття і мораль;
- допомогти розкритися особистості дитини;
- розвивати у дітях відкритість, вміння виражати своє ставлення до інших;
- слухати та розуміти інших;
- відчувати загальність проблем і своєрідність кожної людини;
- слідувати соціальним нормам та правилам;
- справлятися зі своїм страхом та стресом;
- показати, як можна жити без насилля;

– допомогти дитині відкрити для себе мистецтво досягати внутрішньої гармонії та урівноваженості;

– розвивати почуття гумору, сильні сторони характеру тощо [5; 6].

Інтерактивна гра актуалізує когнітивний, емоційний та поведінковий рівні усвідомлення та переживання простих комунікативних правил:

– проаналізувати ситуацію, в якій ти опинився, прийняти рішення, не дозволяти себе підганяти;

– визнати, що взаємостосунки людей – це велика цінність, і треба підтримувати їх;

– не очікувати від інших, що вони прочитають твої думки, говорити їм про те, чого ти бажаєш, що відчуваєш і думаєш;

– не ображати інших людей і не давати їм «втратити обличчя», не нападати на інших.

У процесі організації педагогічного експерименту ми дійшли висновку щодо необхідності поетапної реалізації педагогічних умов. На підготовчому етапі здійснювалося просвітницько-консультативна діяльність для педагогів шкіл-інтернатів і заходи для створення атмосфери психологічної підтримки та безпеки на всіх етапах взаємодії дорослого та дитини.

Просвітницька робота включала попереднє анкетування педагогів, проведення семінару-практикуму «Як любити дітей?», педагогічної дискусії «Мистецтво бути іншим», системи тренінгів «Педагогічний супровід дитинства», майстер-клас «Інтерактивні освітні технології».

Ефективність соціально-педагогічного супроводу розвитку комунікативної культури молодших школярів напряму пов'язана з особистісно-орієнтованою позицією педагога у взаємодії з дітьми. Така позиція відрізняється цілісним баченням дитини з урахуванням її індивідуальних і особистісних якостей, намаганням створити середовище, багате на події, наповнити життєвий досвід дитини змістом і цінностями; оптимізувати процеси індивідуалізації та соціалізації дитини [1].

На основному етапі здійснювалась організація спеціального індивідуального та групового простору для проведення інтерактивної гри та супроводу ігрової діяльності в різних її видах і формах. Під час добору та адаптації інтерактивних ігор ми враховували завдання дослідження, соціальний досвід дітей та їх індивідуальні особливості.

На основному етапі були реалізовані принципи інтерактивної діяльності:

– одночасна взаємодія – всі діти працюють в один і той самий час;

– однакова участь – для виконання завдання кожній дитині дається однаковий час;

– позитивна взаємодія – група виконує завдання при успішній роботі кожної дитини;

– індивідуальна відповідальність – при роботі в групі у кожної дитини своє завдання [2].

На підставі аналізу змісту інтерактивних ігор

були визначені та застосовані універсальні умови їх проведення:

– підбір педагогом завдань і вправ для дітей (на основі аналізу результатів індивідуальної і групової діагностики);

– ознайомлення школярів із проблемою, яку треба буде розв'язати, з метою, якої треба досягти (проблема та мета завдання мають бути чітко та доступно сформульовані соціальним педагогом або педагогом, щоб у дітей не виникло відчуття незрозумілості та непотрібності того, чим вони збираються займатися);

– взаємодія дітей у процесі гри один з одним для досягнення поставленої мети (при появі утруднень, педагог коригує дії дітей);

– після закінчення гри обов'язковим є аналіз результатів, підбиття підсумків (складається з концентрації уваги на емоційному аспекті – на почуттях, яких зазнали молодші школярі, й обговорення змістовного аспекту) [2; 6].

Моделюючи соціально-ігровий простір, було взято до уваги такі основні положення:

– це особливе середовище, в якому «живуть» і базис якого становлять соціальні процеси, стосунки, позиції і практики;

– у ньому здійснюються соціальні стосунки, що розгортаються у вигляді слів, дій, вчинків дітей та дорослих, у певному образі речей, інтер'єру, атрибутів тощо;

– у такому просторі суб'єкти взаємодії виконують різні соціальні ролі та набувають певного комунікативного досвіду;

– у соціальному просторі діють значущі інші, відбуваються або моделюються певні життєві події;

– ядро соціального простору складає клас школи-інтернату, контакти в якому характеризуються малочисельністю, безпосередністю, інтенсивністю та порівняною стійкістю.

Дані контрольного етапу дослідження довели, що експериментальна система використання інтерактивних ігор у процесі розвитку комунікативної культури молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів є ефективною та перспективною, а одержані результати – позитивними.

Висновки. Можна стверджувати, що включення інтерактивних ігор у регламентовану, а потім самостійну діяльність дітей сприяло осмисленню нового комунікативного досвіду дитини, нових знань і способів їх отримання, нових комунікативних умінь і навичок, що дали їм змогу відчути та розвинути власні, соціально-комунікативні якості, гармонізувати взаємостосунки з мікросоціумом, позитивно зміцнити власну Я-концепцію, сформувати початкові індивідуальні уявлення про цілісний образ світу. Інтерактивна гра за своїм змістом і технологією здійснення дає змогу: проектувати соціальний простір; сприяти розширенню досвіду життєдіяльності молодших школярів, організувати педагогічно доцільні комунікації

учасників освітнього процесу, спрямовані на засвоєння спектру соціальних ролей у молодшому шкільному віці; насичувати соціальне середовище емоційними спільними переживаннями дитини зі значущими дорослими; моделювати значущі для дитини життєві події з метою збільшення можливостей набуття досвіду соціально-комунікативної взаємодії.

Цей спектр особистісних надбань значним образом впливає як на зовнішні прояви комунікативної культури молодших школярів, так і на її внутрішні складові частини.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І. Гуманістична педагогіка як нова інноваційна парадигма. Науковий вісник Миколаївського педагогічного університету. 2001. Вип. 4. С. 22–28.
2. Інтерактивні технології навчання: Теорія, досвід: метод. посіб. / авт.-уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. Київ: А.П.Н.; 2002. 136 с.
3. Корніяка О.М. Психологія комунікативної культури школяра: монографія. Київ: Міленіум, 2006. 336 с.
4. Курінна С. Соціально-педагогічний супровід дитини-сироти у сучасному світі. Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / За заг. ред. проф. В.І. Сипченка. Вип. LXXIV. Слов'янськ: ДДПУ, 2015. С. 126–133.
5. Роджерс К. О груповій психотерапії. Москва: Наука, 1993. 224 с.
6. Фопель К. Технологія ведення тренінга. Теорія і практика / Пер. с нем. Москва: Генезис, 2003. 272 с.